

DOROTA CZERWIŃSKA-KAYZER

KREDYT PREFERENCYJNY – ŹRÓDŁO KAPITAŁU W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

*Z Katedry Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej
Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu*

ABSTRAKTUM. Zur Realisierung einer Investition, die eine Grundlage für die Wirtschaftsentwicklung ist, braucht man Kapital. Das Kapital in der Landwirtschaft ist charakterisiert durch niedrigere Zinsen als in anderen Wirtschaftszweigen. Dies ergibt durch: eine längere Produktionszeit, und die Saisonabhängigkeit der Produktion usw. Diese Situation verlangt eine finanzielle Unterstützung für die Landwirtschaft. Ein Instrument für eine solche Unterstützung sind Vorzugskredite.

Schlüsselwörter: Kapital, Finanzierungsquelle, Vorzugskredite

Wstęp

Rolnictwo, jak każdy dział gospodarki narodowej, wymaga ciągłego rozwoju. **Jajuga K. i Jajuga T.** (1998) za rozwój gospodarczy, a jednocześnie za podstawę działalności człowieka w gospodarce rynkowej, uważają inwestowanie.

Do realizacji inwestycji potrzebny jest kapitał – źródło finansowania. Działania inwestycyjne podejmowane przez rolników mogą być finansowane z kilku źródeł: wyłącznie kapitałem własnym bądź też środkami własnymi wspartymi kapitałem obcym, np. kredytem lub pożyczką. Wśród wielu form kapitału obcego w rolnictwie istotną rolę odgrywają kredyty preferencyjne. W związku z tym powstał zamysł przeanalizowania kredytu preferencyjnego jako jednego ze źródeł finansowania gospodarstwa rolnego.

Kapitał w rolnictwie

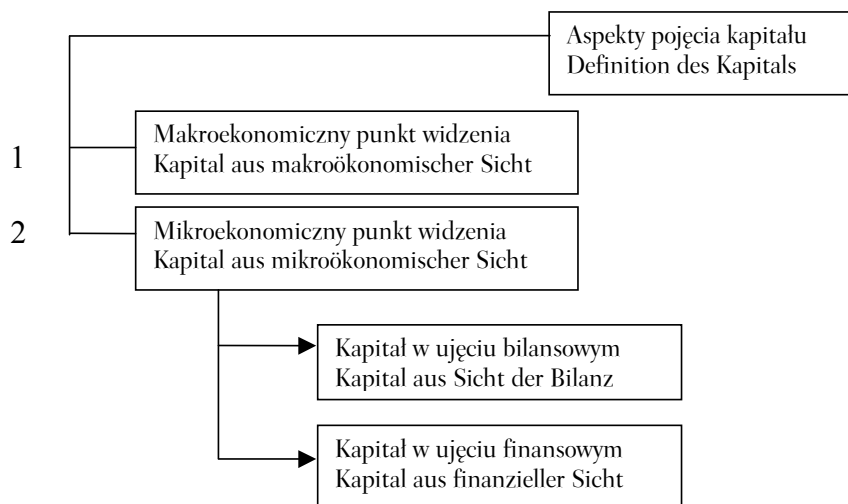
Rozważania na temat kredytów preferencyjnych zostaną rozpoczęte pojęciem kapitału. Jest to pojęcie bardzo szerokie, różnie rozumiane i definiowane, zarówno w mowie potocznej, jak i w literaturze fachowej.

Potocznie kapitał jest rozumiany jako większa suma pieniędzy czy też utożsamiany z gotówką lub majątkiem. W literaturze ekonomicznej definiowanie kapitału jest także niejednolite, ponieważ można go rozpatrywać z różnych punktów widzenia. W „Słowniku ekonomicznym i finansowym” (**Bernard i Colli** 1997) odczytujemy, iż kapitał pierwotnie to główny element długu, a w szerszym znaczeniu to posiadany majątek mogący przynosić dochody. Z jednej strony określenie to jest rozpatrywane z punktu widzenia przedsiębiorstwa (ujęcie mikro), a z drugiej – z makroekonomicznego punktu widzenia. Najczęściej spotyka się trójaspektowe rozumienie kapitału (ryc. 1). Przedstawia je **Kulawik** (1995, za Seusterem), który określa kapitał jako:

1) abstrakcyjną sumę wartości kompleksu dóbr (odpowiednik ujęcia makroekonomicznego na rycinie 1),

2) sumę pieniędzy, którą angażuje się do celów zarobkowych (analogia do finansowego ujęcia kapitału na rycinie 1),

3) wielkość zobowiązań przedsiębiorstwa (odpowiednik bilansowego rozumienia kapitału).

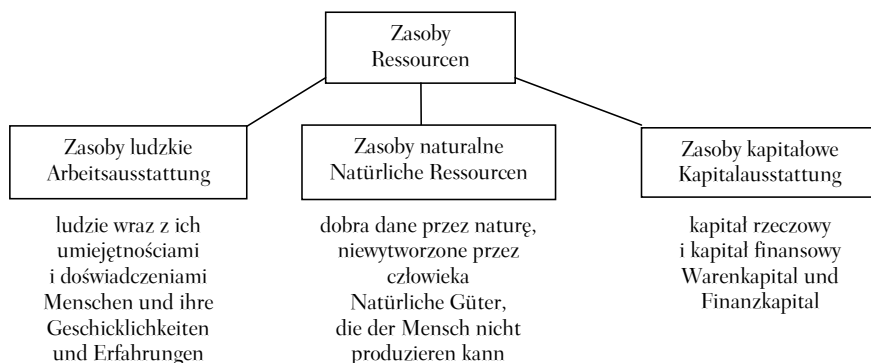


Ryc. 1. Definiowanie kapitału (**Kulawik** 1995)
Abb. 1. Definition des Kapitals (**Kulawik** 1995)

Kontynuując analizę definicji pojęcia „kapitał”, należy wskazać, że z punktu widzenia ekonomii jest to jeden z trzech zasobów (ryc. 2), potrzebny do zaspokojenia potrzeb człowieka, tj. do produkcji dóbr i usług.

Rekowski (1991) definiuje zasoby kapitałowe jako wszelkie rzeczowe składniki procesów wytwórczych będące wytworem pracy człowieka. Zasoby kapitałowe dzieli się na kapitał rzeczowy (środki pracy i przedmioty pracy) i kapitał finansowy, czyli środki pieniężne w różnej postaci, np. gotówka, kredyt, papiery wartościowe.

Kamerschen i in. (1991) definiują kapitał (dobra inwestycyjne) jako wszelki wynik procesu produkcyjnego, który jest przeznaczony do późniejszego wykorzystania w procesie produkcji. Budynki i wyposażenie – to rzeczy produkowane do produkowania innych rzeczy.



Ryc. 2. Podstawowe grupy zasobów (Rekowski 1991)

Abb. 2. Hauptproduktionsfaktoren (Rekowski 1991)

Makroekonomiczne ujęcie kapitału przedstawia również Pazio (1994), która kapitał dzieli na dwie grupy:

1) kapitał fizyczny, dotykalny (ang. *tangible capital*). Są to wszystkie przedmioty materialne zaangażowane w proces produkcji. Mogą być one dalej dzielone na przedmioty niezdolne do przenoszenia (budynki, budowle), przedmioty – wyposażenie trwałe (maszyny i urządzenia), przedmioty przenośne oraz zapasy środków produkcji i wyrobów gotowych,

2) kapitał nieuchwytny, nie posiadający postaci materialnej (ang. *intangible capital*). Przykładem mogą być patenty, licencje, logo i reputacja oraz wartość całego przedsiębiorstwa.

Wymienieni wyżej autorzy uwzględniają trzy podstawowe czynniki produkcji: pracę, ziemię i kapitał. W innych analizach ekonomicznych operuje się tylko dwoma czynnikami produkcji: pracą i kapitałem. Pojęcie kapitału jest ujmowane wówczas bardzo szeroko i obejmuje wszelkie rzeczowe czynniki produkcji, tzn. kapitał w węższym sensie¹ i ziemię.

Z przedstawionych dotychczas ujęć kapitału wynika jednoznacznie, że makroekonomiczne podejście wykazuje często daleko idące podobieństwo z definiowaniem majątku (aktywów). Wydaje się zatem celowe, aby we wszystkich tych przypadkach, w których traktuje się o rzeczowych, niematerialnych i finansowych składnikach majątkowych, nazywać je raczej właśnie majątkiem lub aktywami niż kapitałem (Kulawik 1995).

W związku z powyższym dalsze rozważania będą dotyczyć kapitału z punktu widzenia rachunkowości, czyli kapitał zostanie przedstawiony w ujęciu bilansowym.

Również w tym ujęciu definiowanie kapitału nie jest jednolite, gdyż w terminologii anglosaskiej kapitałem określa się środki własne właścicieli i przedsiębiorstwa, natomiast pasywami – środki obce, tzn. zobowiązania². W terminologii polskiej źródła finansowania własne i obce – kapitał własny i obcy – obejmują całą pasywną część bilan-

¹Tu autorka artykułu zalicza budynki, maszyny, urządzenia, środki transportowe, narzędzia, surowce i zapasy produktów (które można określić jako kapitał fizyczny) oraz różnego typu środki finansowe, np. środki pieniężne i papiery wartościowe (zwane kapitałem finansowym).

²Stąd pochodzi prawdopodobnie utożsamianie przez makroekonomiczistów kapitału ze składnikami majątku.

su, dlatego w rachunkowości kapitał jest rozumiany jako strona pasywna bilansu, czyli abstrakcyjna suma wartości majątku przedsiębiorstwa lub źródła jego pochodzenia (Czekaj i Dresler 1995). Źródła pochodzenia majątku wskazują, kto wyposażył daną jednostkę gospodarczą w środki odpowiedniej wartości i na jakich warunkach – na cały okres jej istnienia (kapitał własny) czy na określony czas (kapitał obcy stanowiący zadłużenie danej jednostki gospodarczej u innych jednostek lub osób, np. w bankach z tytułu zaciągniętych kredytów, u pożyczkodawców z tytułu zaciągniętych pożyczek, u kontrahentów z tytułu otrzymanych dostaw, za które zapłata nastąpi w terminie późniejszym) (Gierusz 1997).

Kapitał w ujęciu bilansowym ma swoich zwolenników i przeciwników. Przeciwnicy uważają, iż rozważanie kapitału w ujęciu bilansowym jest nieuzasadnione, ponieważ bilans jest przedstawieniem majątku i źródeł jego finansowania na określony dzień, a nie zawiera informacji o przepływach pieniężnych.

Jeszcze inaczej jest rozumiany kapitał w trzecim aspekcie, tzn. w ujęciu finansowym. Kapitał w ujęciu finansowym oznacza sumę środków (rzeczowych i finansowych) w wyrażeniu pieniężnym, które właściciele i/lub wierzyciele postawili do dyspozycji przedsiębiorstwa lub są skłonni postawić. Dysponowanie kapitałem pozwala pokryć zapotrzebowanie, które wynika z chęci osiągnięcia zamierzonych celów dochodowych i/lub zysków kapitałowych. Dostarczony kapitał musi zostać zatem transformowany w majątek trwały, obrotowy i finansowy Kulawik (1995).

Z powyższych rozważań wynika, że w literaturze z zakresu ekonomii nie ma jednoznacznej, wprost sformułowanej definicji kapitału, dlatego, by uniknąć wątpliwości, w tym artykule kapitał jest rozpatrywany jako środki wyrażone wartościowo, pochodzące z różnych źródeł, przeznaczone na sfinansowanie określonego celu gospodarczego w jednostce, jakim może być zmniejszenie ryzyka gospodarczego, wzrost produkcji, wzrost dochodów, ułatwienie pracy, zwiększenie wydajności itp. Te cele w rolnictwie można osiągnąć przez zakup ziemi, zwierząt hodowlanych, maszyn i urządzeń rolniczych oraz budowę, rozbudowę i modernizację budynków gospodarczych.

Formy finansowania w rolnictwie

Kapitał, jak to zostało już wskazane, jest źródłem finansowania dla osiągnięcia założonego celu w danej jednostce gospodarczej, w tym przypadku w gospodarstwie rolnym. Charakteryzując bardziej szczegółowo powyższą tezę, można stwierdzić, iż analiza struktury i źródeł kapitału powinna umożliwić odpowiedź na pytanie: kto i na jakich warunkach oraz na jaki okres sfinansował rzeczowe i finansowe składniki majątku jednostki gospodarczej? Pytanie to wywodzi się stąd, że kapitał (fundusz), będąc źródłem finansowania składników majątkowych, określa jednocześnie prawo własności do majątku danej jednostki gospodarczej. To określenie prawa własności pozwala na rozgraniczenie kapitału na:

- kapitał własny,
- kapitał obcy (Kołaczyk 1997).

Kwestię podziału kapitału poruszają w swych rozważaniach Brandes i Odening (1992), którzy w celu usystematyzowania różnych form finansowania uwzględniają różne kryteria. Pierwszym kryterium jest, podobnie jak u Kołaczyka (1997), status

prawny kapitałodawcy, który prowadzi do podziału na finansowanie własne i finansowanie obce. Przez finansowanie własne rozumie się kapitał własny przedsiębiorstwa. Może się zdarzyć, że są to wkłady własne właścicieli (gospodarza, przedsiębiorcy), udziały osób trzecich w przedsiębiorstwie czy też środki pochodzące z wypracowanego zysku. Finansowanie obce jest określane jako kapitał obcy przedsiębiorstwa (gospodarstwa) (np. kredyt zaciągnięty w banku).

Kolejnym kryterium podziału jest pochodzenie środków (kapitału) i tu można wyróżnić finansowanie zewnętrzne i finansowanie wewnętrzne. Jak sama nazwa wskazuje, źródło finansowania zewnętrznego leży poza przedsiębiorstwem, tzn. są to wkłady kapitałowe przedsiębiorców, udziały osób trzecich oraz kredyty i zobowiązania. Finansowanie wewnętrzne oznacza natomiast środki pieniężne oddane do dyspozycji w wyniku procesów zachodzących w przedsiębiorstwie (gospodarstwie). Do tej grupy zalicza się samofinansowanie, tzn. finansowanie z zysku, zmiany w majątku (przesunięcia w aktywach) oraz wolne środki (**Brandes i Odening** 1992).

Kapitał można dzielić według jeszcze innych założeń³. W tej pracy pozostaniemy tylko przy podziale na kapitał własny i obcy oraz na finansowanie wewnętrzne i zewnętrzne, ponieważ one są najczęściej wykorzystywane w omawianiu form finansowania gospodarstwa rolnego oraz dlatego, że w dalszych rozważaniach zajęto się głównie kapitałem obcym – kredytem, a przede wszystkim kredytem preferencyjnym. Wynika to z faktu, iż w wielu gospodarstwach rolnych konieczne są obecnie duże inwestycje w celu polepszenia ich działalności, a w niewielu tylko wypadkach mogą one zostać wykonane z wykorzystaniem środków własnych (oszczędności). W większości musi być wykorzystany właśnie kapitał obcy, czyli oszczędności innych osób. Kapitał obcy w rolnictwie ma więc coraz większe znaczenie (**Hermann i Schuh** 1993).

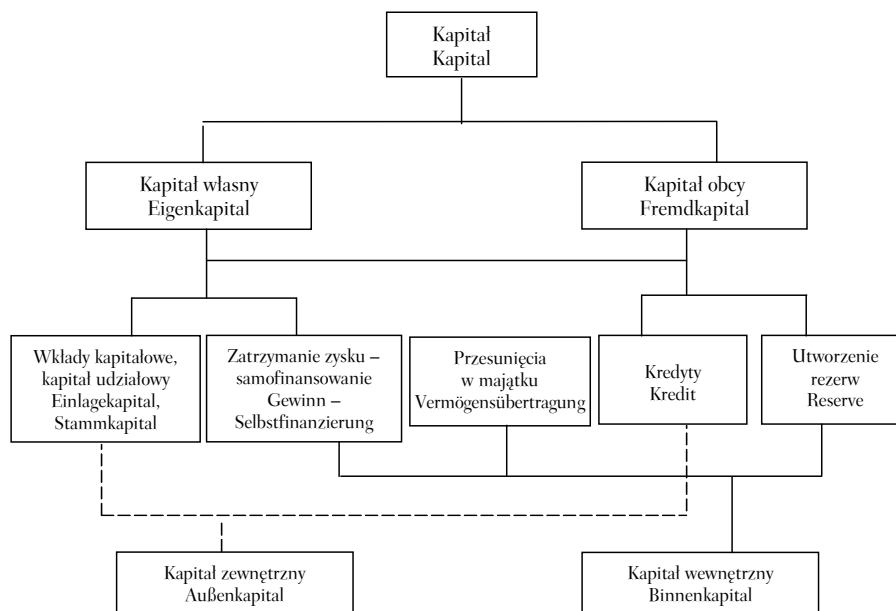
Niekiedy w literaturze kapitał własny jest utożsamiany z finansowaniem wewnętrznym, a kapitał obcy z finansowaniem zewnętrznym. Na rycinie 3 zostały przedstawione powiązania między tymi poszczególnymi grupami źródeł finansowania.

Jak wynika ze schematu, do kapitału obcego zalicza się kredyty i utworzone rezerwy, a formami finansowania zewnętrznego są wkłady kapitałowe wnoszone w momencie tworzenia danego podmiotu gospodarczego oraz udziały wnoszone przez właścicieli lub też przez nowe osoby w trakcie rozwoju podmiotu gospodarczego oraz kredyty i inne zobowiązania.

W obu grupach kapitału wymieniany jest kredyt, który w sensie ekonomicznym jest definiowany jako odstąpienie przez jedną ze stron (wierzyciela) drugiej stronie (dłużnikowi) określonej wartości za obietnicę zwrotu w ustalonym terminie równowartości łącznie z wynagrodzeniem za jego udzielenie, czyli odsetkami (**Milewski** 1999).

Kredyt jest uznawany za uzupełniające, ale zarazem bardzo ważne źródło finansowania w przedsiębiorstwie (gospodarstwie rolnym). Znaczenie kredytu w finansowaniu działalności gospodarczej podmiotu produkcyjnego (gospodarstwa rolnego) przedstawia

³**Brandes i Odening** (1992) dzielą dalej kapitał według kryterium długości okresu finansowania. To prowadzi do wyróżnienia: krótko-, średnio- i długookresowego finansowania. Przez pojęcie krótkoterminowego okresu rozumie się w rolnictwie okres krótszy niż jeden rok. Średniookresowe finansowanie oznacza rozpiętość od jednego do dziesięciu lat (w literaturze polskiej za okres średni uznaje się przedział od jednego do trzech lat). Powyżej dziesięciu lat mówi się o okresie długim. **Kulawik** (1997 b), obok wymienionych podziałów kapitału, wyróżnia: finansowanie bieżące – powtarzalne oraz jednorazowe z tytułu realizowania dużych inwestycji, zakładania przedsiębiorstwa czy jego restrukturyzacji. Kryterium tego podziału jest częstotliwość udostępniania kapitału.

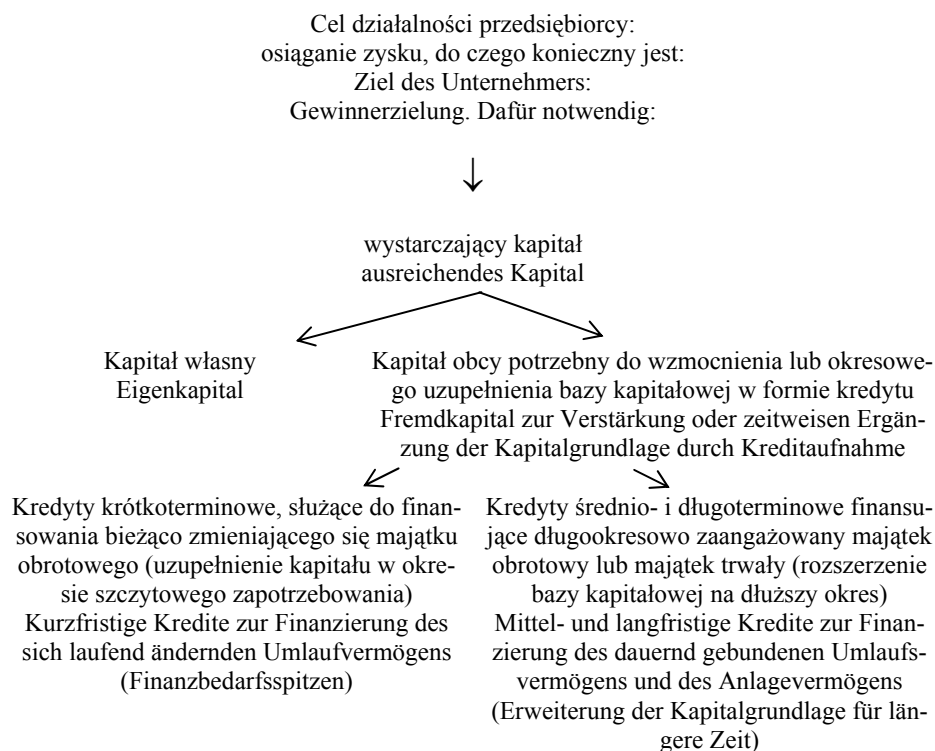


Ryc. 3. Formy kapitału według jego pochodzenia i statusu prawnego (**Kulawik 1997 a**)
 Abb. 3. Kapitalformen nach Herkunft und rechtlichen Status der Mittel (**Kulawik 1997 a**)

Giselbrecht (1991), który mówi, iż do osiągnięcia celu działalności gospodarczej, jakim jest wypracowanie zysku, jest potrzebny kapitał. Kapitał może przyjmować formę kapitału własnego, jak i kapitału obcego. Kapitał obcy w postaci kredytu dla pojedynczego gospodarstwa jest uzupełnieniem własnych środków w momentach największego zapotrzebowania na środki finansowe oraz pozwala na rozszerzenie bazy kapitałowej na dłuższe okresy, co powoduje większe zaangażowanie kapitału w środki trwałe (ryc. 4). Zdaniem **Giselbrechta** (1991) kredyt jest szansą polepszenia sytuacji dochodowej gospodarstwa oraz wytworzenia kapitału własnego.

Teorie wpływu kredytu na poprawę sytuacji dochodowej w gospodarstwie przedstawia **Kulawik** (1995), który twierdzi, że poprawa sytuacji dochodowej rolnika w wyniku korzystania z kredytu może nastąpić poprzez:

- 1) uzyskanie odpowiedniej wielkości skali działalności gospodarczej,
- 2) zwiększenie efektywności gospodarstwa. Wpływ kredytu może się tu przejawiać w postaci: substytucji nakładów w celu uzyskania obniżki kosztów, poprawienia terminowości wykonania prac, stosowania wyższej jakości nakładów;
- 3) ułatwienie procesu dostosowawczego gospodarstwa do zmieniających się warunków ekonomicznych;
- 4) wyrównanie sezonowych zmian sald wpływów i wydatków. W części gospodarstw rolniczych można spotkać się z brakiem gotówki w okresie wiosenno-letnim. Dostępność kredytu ułatwia pokonanie tych trudności;
- 5) ochronę gospodarstwa przed ryzykiem przyrodniczym i ekonomicznym. W dobrze zarządzanym gospodarstwie zawsze powinno się dysponować pewną rezerwą wartościowych aktywów, które mogą być zabezpieczeniem dla ewentualnego kredytu. Systemowe rozwiązania muszą również umożliwiać zaciąganie kredytów przez gospodarstwa doświadczające losowo, np. przez klęski żywiołowe;

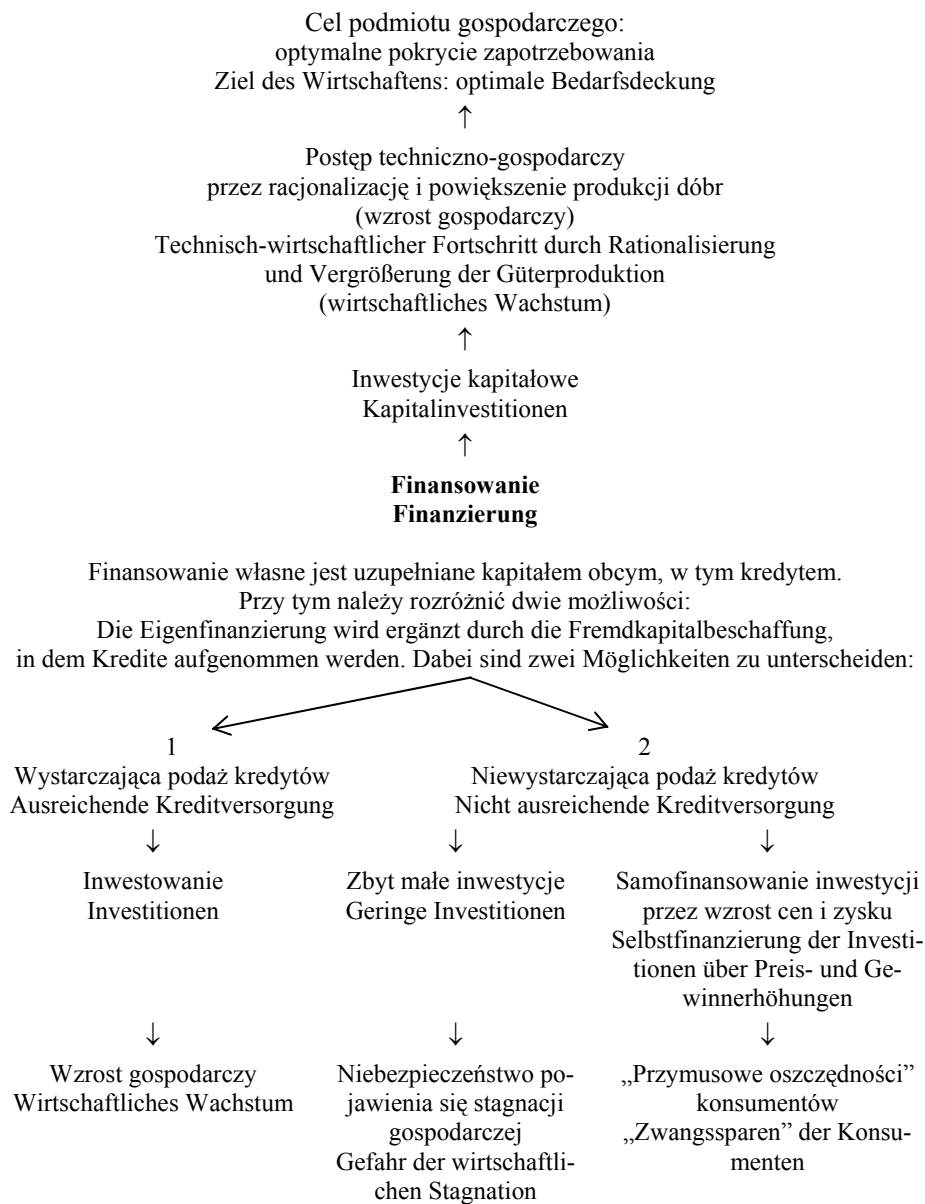
Ryc. 4. Znaczenie kredytu na poziomie gospodarstwa (**Giselbrecht 1991**)Abb. 4. Die einzelbetriebliche Bedeutung des Kredits (**Giselbrecht 1991**)

6) zapewnienie ciągłości istnienia gospodarstwa. Mając dostęp do odpowiednich kredytów, bez większych problemów można nabyć gospodarstwo, jego część lub wybrany składnik majątkowy albo spłacić ustępujących krewnych. W ten sposób kredyt oddziałuje na zmiany struktury agrarnej (**Kulawik 1995**, za **Boehlje i Eidman 1984**).

Analizując rolę kredytu jako instrumentu polityki, nie można pominąć jego ogólnogospodarczego znaczenia. **Giselbrecht (1991)** uważa, iż w aspekcie makroekonomicznym wystarczający zasób kapitału prowadzi do wykonania inwestycji, a tym samym do postępu techniczno-ekonomicznego i wzrostu gospodarczego kraju (ryc. 5).

Rozpatrując kredyt jako instrument oddziaływania na rolnictwo, należy nadmienić, iż powinien on współprzyczynić się do osiągnięcia następujących zadań:

- podwyższenie efektywności i konkurencyjności poprzez obniżenie kosztów wytwarzania oraz poprawę jakości;
- aktywizowanie obszarów wiejskich i wspieranie ich wielofunkcyjnego rozwoju, przedsiębiorczości oraz zawodowej mobilności ludności rolniczej;
- poprawa struktury agrarnej i pełne włączanie przekształconych państwowych gospodarstw rolniczych w system gospodarki rynkowej;
- przeciwdziałanie wahaniom produkcji rolnej oraz stymulowanie eksportu rolnego;
- doskonalenie infrastruktury techniczno-produkcyjnej i społecznej na obszarach wiejskich.



Ryc. 5. Ogólnogospodarcze znaczenie kredytu (Giselbrecht 1991)
 Abb. 5. Die gesamtwirtschaftliche Bedeutung des Kredits (Giselbrecht 1991)

Założenia teoretyczne stosowania kredytów preferencyjnych jako narzędzia polityki strukturalnej rolnictwa

Na ogół powszechnie i zgodnie uznaje się, że oprocentowanie kapitału w rolnictwie jest niższe niż w innych działach gospodarki, dlatego przy inwestowaniu w gospodarstwo rolne wskazuje się na kredyty, których oprocentowanie i amortyzacja są dopasowane do warunków panujących w rolnictwie. Takie kredyty określa się mianem kredytów rolniczych (**Hermann i Schuh** 1993). Szczególnym rodzajem kredytów rolniczych są programy wspierające rozwój rolnictwa lub programy kredytów rolniczych wspomagane (wspierane) przez państwo. Wsparcie to może przyjmować formę: obniżenia oprocentowania (stosowania dopłat do oprocentowania) oraz tzw. straconych (zgubionych) dopłat⁴ (**Brandes i Odening** 1992).

W Polsce programy kredytów rolniczych są określane mianem programu kredytów preferencyjnych. Preferencje tych kredytów polegają na stosowaniu obniżonej stopy procentowej, którą płaci kredytobiorca. Obniżona stopa procentowa dla rolnika jest efektem dopłat Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (będącej przedstawicielem instytucjonalnej formy interwencjonizmu państwa w rolnictwie) do oprocentowania kredytów udzielanych przez banki komercyjne.

Stworzenie odpowiedniej oferty kredytów rolniczych stało się jednym z zadań polityki rolnej. Za przygotowaniem takiej oferty przemawiają uwarunkowania technologiczne oraz przesłanki polityczno-społeczne.

Uwarunkowania technologiczne jako przesłanka stosowania kredytów preferencyjnych

Jak już wskazywano wcześniej, kapitał w rolnictwie na ogół ma niższe oprocentowanie niż w innych działach gospodarki. Wynika to ze specyfiki działalności rolniczej. Specyfika ta charakteryzuje się następującymi cechami:

- długością cyklu produkcyjnego i sezonowością produkcji rolniczej,
- przewagą majątku trwałego nad majątkiem obrotowym, która zmniejsza płynność finansową,
- małą opłacalnością produkcji, a tym samym niskim dochodem i małą możliwością tworzenia kapitału własnego,
- dużymi zasobami pracy żywej, przy ograniczonej możliwości podjęcia pracy na wsi (**Dębniowska i Garbowski** 1997).

Kulawik (1995, za Seuster) podaje następujące charakterystyczne cechy rolnictwa z finansowego punktu widzenia:

- wysoki stopień uzależnienia produkcji rolniczej od warunków przyrodniczych,
- dominujący udział ziemi w zasobie czynników produkcji,
- przeciętnie mała skala działalności większości gospodarstw rolniczych i ich rozproszenie terytorialne,

⁴„Stracone dopłaty” działają odwrotnie niż zasada disagio. Disagio jest to spadek oprocentowania poniżej nominalnej wartości.

– osobowości kredytobiorców.

Wymienione cechy rolnictwa przemawiają za stosowaniem kredytu preferencyjnego jako jednego z instrumentów wspierania przemian strukturalnych rolnictwa.

Przesłanki polityczno-społeczne stosowania kredytów preferencyjnych

Omawiając przesłanki polityczne stosowania kredytów preferencyjnych, warto przedstawić uzasadnienie wykorzystywania tego instrumentu interwencjonizmu przez nową ekonomię polityczną. Ladman i Tinnermeier (1981) przez ekonomię polityczną kredytu rolnego rozumieją sytuację, w której kredyt preferencyjny jest udostępniany pod pozorem realizacji celów ekonomicznych, a w istocie dla osiągnięcia celów politycznych, a więc ogólnie do zdobycia i/lub zachowania władzy (**Kulawik** 1997 a). Wymienieni autorzy podają pięć przyczyn rosnącego znaczenia ekonomii politycznej kredytu rolnego:

1) rządy dysponują rozległymi możliwościami dystrybuowania i alokowania kredytu, gdyż z reguły kontrolują jego podaż dla rolnictwa na formalnych rynkach,

2) preferencyjne stopy oprocentowania kredytów dla rolnictwa stwarzają atrakcyjny kanał transferu dochodów,

3) jeśli rządy pozwalają na okresowe lub całkowite zaprzestanie spłacania kredytów, umożliwiają zrealizowanie dodatkowego transferu dochodów,

4) w środowisku inflacyjnym dwa ww. strumienie transferów są jeszcze wzmacniane,

5) korzyści z uzyskiwanych transferów mogą być na tyle atrakcyjne, że rządy instrument ten zaczynają traktować jako możliwość roztoczenia patronatu nad beneficjentami takiej polityki kredytowej, a samych obdarowanych poniekąd zobowiązują do udzielania zwrotnego poparcia (**Kulawik** 1997 a).

Kulawik (1997 a) przedstawia także innych autorów (Blair, Kane), którzy wymieniają sprawowanie rządów i bycie przy władzy jako główną przyczynę utrzymania taniego kredytu. Niskie oprocentowanie kredytu jest formą subsydium, a więc stanowi wygodny sposób kupowania wyborców, szczególnie spośród bogatych rolników. Gdyby rząd z jakichś powodów nosił się z zamiarem zaniechania polityki kredytu preferencyjnego, musiałby się postarać o zrekompensowanie strat dotychczasowym beneficjentom systemu lub próbować stworzyć sobie inną bazę poparcia politycznego.

Polityczno-społeczne uwarunkowania stosowania kredytów preferencyjnych syntetycznie przedstawia **Kulawik** (1999). Jego zdaniem interwencjonizm wynika z integracji z Unią Europejską i związaną z tym koniecznością przyspieszenia modernizacji oraz restrukturyzacji polskiego rolnictwa, a także z wysokiego oprocentowania kredytów komercyjnych, z których nie mogą skorzystać polscy rolnicy.

Oceny kredytów preferencyjnych jako formy finansowania rolnictwa

Jak już wspomniano, kredyt preferencyjny jest instrumentem interwencyjnym, który ma wspomóc rozwój gospodarstw rolnych poprzez wsparcie finansowe produkcji oraz poprawę warunków pracy (**Jochimsen** i **Leiner** 1978), a także ma przyspieszyć prze-

miany strukturalne i ułatwić konieczne dostosowanie się gospodarstw rolniczych do warunków gospodarki rynkowej oraz wpłynąć na podniesienie efektywności i rentowności gospodarstw.

Ten instrument interwencyjny jest oceniany zarówno pozytywnie, jak i negatywnie. Przykładowo **Köhne** (1976) twierdzi, że kredyt preferencyjny jest zbyt wysokim kosztem administracyjnym w porównaniu z efektami, jakie za jego pomocą się uzyskuje. Negatywne zdanie na temat tego instrumentu przedstawiają Tajlor, Drummond i Gumonz, którzy w 1968 roku wykazali, iż rolnicy korzystający z kredytu preferencyjnego uzyskują takie same wyniki produkcyjne i ekonomiczne jak rolnicy nie korzystający z kredytów (**Kulawik** 1997 a). Tę opinię poparł również w 1971 roku Adams, który dowodził, że między wzrostem oferty kredytowej a poziomem produkcji nie zachodzi żadna zależność (**Kulawik** 1997 a).

W literaturze spotyka się opinie, iż kredyt nie łagodzi skutków biedy i ubóstwa, gdyż poprzez mechanizm racjonowania kredytów transfery w nich zawarte trafiają do bogatszych rolników (**Kulawik** 1997 b).

Kulawik (1997 b) twierdzi, iż doświadczenia związane ze stosowaniem kredytu preferencyjnego w warunkach gospodarki rynkowej wskazują generalnie na słusność samej koncepcji, choć podczas jego stosowania wystąpiły pewne zjawiska, które obniżyły efektywność preferencji. Przede wszystkim należy tu wymienić: posługiwanie się krótkim okresem planowania, zbyt późne udostępnianie kredytów preferencyjnych, nakładanie się tytułów preferencyjnych, niedostateczne zorientowanie na wspomaganie inwestycji modernizacyjnych, braki w zakresie koordynacji działań oraz zbyt pasywna postawa banków (**Kulawik** 1994).

Ocenę kredytów preferencyjnych stosowanych w Polsce można znaleźć w pracach **Golik** (1997), która twierdzi, że wśród wielu pozytywnych zmian zachodzących w polityce finansowo-kredytowej państwa można zauważyć szereg niedociągnięć, wśród których należy wymienić:

- małą elastyczność preferencji kredytowych,
- niedopracowanie procedury kredytowej,
- fakt, iż zasady i normy finansowe udzielanych kredytów w małym stopniu ograniczają ryzyko finansowe,
- niedostosowanie polityki kredytowej w rolnictwie do potrzeb poszczególnych regionów.

Obok krytyki, w literaturze znajdują się także pozytywne opinie na temat kredytów preferencyjnych. **Alberts** (1983) twierdzi, że dzięki kredytom szybciej i lepiej są dokonywane zmiany i rozwój rolnictwa. Za podstawę tej tezy podaje wpływ niskiego oprocentowania kredytów na polepszenie dochodowości gospodarstwa, które jest osiąganym po dłuższym okresie.

Peters (1978) wskazuje na efekt alokacyjny kredytu, który powoduje szybszy postęp i rozwój rolnictwa. **Woś** i **Gruda** (1999) podkreślają, że kredyt preferencyjny powoduje zaangażowanie przez rolników w wykonanie większych inwestycji środków własnych (tzw. efekt mnożnikowy). Także **Moosburger** (1997) twierdzi, iż kredyt jest stymulatorem lepszego wykorzystania potencjałów gospodarczych ukrytych w gospodarstwie rolnym.

Podsumowanie

Konkludując przedstawione zagadnienie, należy podkreślić, iż kredyt preferencyjny będzie spełniał założoną rolę wobec rolnictwa i przemian w nim zachodzących, a tym samym nie będzie naruszał zasad gospodarki rynkowej i reguł finansowania, jeśli polityka finansowo-kredytowa uwzględni potrzeby oraz ograniczenia wynikające z aktualnej i przewidywanej sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych. W przeciwnym wypadku pieniądze podatników przekazywane dla rolnictwa w formie dopłat do oprocentowania kredytów preferencyjnych będą źle wykorzystane.

Literatura

- Alberts W.** (1983): Das einzelbetriebliche Förderungsprogramm für die Landwirtschaft als Beispiel für eine staatliche Investitionslenkung. *Agrarwirtschaft* 32: 82-87.
- Bernard, Colli** (1997): Słownik ekonomiczny i finansowy. Książnica, Katowice.
- Brandes W., Odening M.** (1992): Investition, Finanzierung und Wachstum in der Landwirtschaft. Ulmer, Stuttgart.
- Czekaj J., Dresler Z.** (1995): Podstawy zarządzania finansami firmy. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Dębniewska M., Garbowski M.** (1997): Problemy finansowe rolnictwa w aspekcie integracji z Unią Europejską. W: V Kongres SERiA „Agrobiznes w krajach Europy Środkowej w aspekcie integracji z Unią Europejską”. Red. S. Urban. Wyd. AE, Wrocław: 81-86.
- Gierusz B.** (1997): Podręcznik samodzielnej nauki księgowania według ustawy o rachunkowości. Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk.
- Giselbrecht P.** (1991): Handbuch der Betriebsfinanzierung in der Landwirtschaft. Bayerische Raiffeisen Vertriebs- und Verlagsgesellschaft, München.
- Golik D.** (1997): Znaczenie polityki finansowo-kredytowej w procesie restrukturyzacji sektora żywnościowego w Polsce. *Zagad. Ekon. Roln.* 2-3: 24-31.
- Hermann W., Schuh A.** (1993): Abschnitt 3. Agrarpolitik. W: *Wirtschaftslehre*. Verlagsgesellschaft München, München: 99-103.
- Jajuga K., Jajuga T.** (1998): Inwestycje – instrumenty finansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Jochimsen H., Leiner G.** (1978): Zur Beurteilung des einzelbetrieblichen Förderungsprogrammes: wirtschaftliche Entwicklung und Planrealisation geförderter Betriebe. *Ber. Landwirtsch.* 56: 115-128.
- Kamerschen D.R., McKenzie R.B., Nardinelli C.** (1991): *Ekonomia*. Fundacja Gospodarcza NSZZ „Solidarność”, Gdańsk.
- Köhne M.** (1976): Kritische Anmerkungen zu der neuen Aufstieghilfe für die Landwirtschaft. *Agrarwirtschaft* 25: 82-95.
- Kolaczyk Z.** (1997): *Rachunkowość finansowa*. Wyd. AE, Poznań.
- Kulawik J.** (1994): Problemy kredytowania i finansowania rolnictwa. *Zagad. Ekon. Roln.* 3: 48-61.
- Kulawik J.** (1995): Kapitał w rolnictwie. *Stud. Monogr. Inst. Ekon. Roln. Gosp. Żywn.* 76.
- Kulawik J.** (1997 a): Rozwój finansowy a wzrost i rozwój ekonomiczny w rolnictwie. *Stud. Monogr. Inst. Ekon. Roln. Gosp. Żywn.* 83.
- Kulawik J.** (1997 b): Teoretyczne aspekty polityki kredytowania rolnictwa (przyczynek do dyskusji). *Zagad. Ekon. Roln.* 2-3: 20-32.
- Kulawik J.** (1999): Preferencje kredytowe w agrobiznesie w opiniach banków. *Bank i Kredyt* 4: 11-14.

- Milewski R.** (1999): Podstawy ekonomii. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Moosburger A.** (1997): Einfluß einer einzelbetrieblichen Investitionsförderung auf den landwirtschaftlichen Strukturwandel in Polen im Kontext des bevorstehenden Beitritts zur EU. Maszynopis. Humboldt Universität, Berlin.
- Pazio W.** (1994): Jak gospodarować finansami? Ekonomiczne podstawy biznesu. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Peters W.** (1978): Kosten und Nutzung der einzelbetrieblichen Förderung in Planung, Durchführung und Kontrolle der Finanzierung von Landwirtschaft und Agrarpolitik. Schr. Ges. Wirtsch.- u. Sozialwiss. Bd 15: 98-112.
- Rekowski M.** (1991): Wprowadzenie do mikroekonomii. Polsoft, Poznań.
- Woś A., Gruda M.** (1999): Instrumenty polityki rolnej oraz ich skuteczność. W: Analiza produkcyjno-ekonomiczna sytuacji i gospodarki żywnościowej w roku 1998. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa: 27-40.

VORZUGSKREDITE – FINANZIERUNGSQUELLE IN LANDWIRTSCHAFTLICHEN BETRIEBEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Landwirtschaft, wie jeder Wirtschaftszweig, braucht eine dauerhafte Entwicklung. Zu diesem Zweck ist Kapital nötig das in der Literatur unterschiedlich definiert wird. Diese Veröffentlichung versteht Kapital als Finanzmittel, das aus verschiedenen Finanzquellen gewonnen werden kann und das für die Finanzierung eines bestimmten Ziels, wie z.B. die Vergrößerung der Produktion, die Erhöhung des Gewinnes, die Erleichterung der Arbeit usw. Unabdingbar ist. Allgemein wird angenommen, daß das Kapital in der Landwirtschaft durch niedrigeren Zins als in anderen Wirtschaftszweigen charakterisiert ist. Darum sollten für die Finanzierung in landwirtschaftlichen Betrieben spezielle Kredite empfohlen werden die den Bedingungen in der Landwirtschaft angepaßt sind. Solche Kredite nennt man landwirtschaftliche Kredite. In Polen werden sie als Vorzugskredite bezeichnet. In der Literatur werden solche Kredite sowohl positiv als auch negativ beurteilt. Damit jedoch diese Kredite ihre Rolle positiv erfüllen können, müssen die Bedürfnisse der Betriebe und die eingeschränkte ökonomische Situation des Landes berücksichtigt werden.